

Els orígens de Parets (904)

El primer document i els seus protagonistes

Jaume Vilaginés i Segura

Historiador

BENET, L'ESCRIVÀ

El dia 13 d'octubre de 904, el prevere Benet acabava d'escriure el pergamí que oficialitzava la consagració i la dotalia de l'església de Parets¹. Com era habitual, acabava l'escrit firmant ell en darrer lloc, especificant la seva funció de notari de l'acta. El document explicava com s'havia fundat la parròquia, quins havien estat els protagonistes de l'acte i establia la dotació patrimonial i humana necessària perquè la nova institució pogués funcionar en el futur. L'original del segle X encara es conserva, tot i que es creia perdut². Les condicions del pergamí no permeten una lectura acurada del text, però al segle XVIII se'n va fer una còpia, la qual ens permet conèixer com va anar l'event i tot allò que es va decidir aquell dia³. El document que va escriure Benet és la primera prova documental de l'existència de Parets. I d'això, enguany, fa mil cent anys.

Molt sovint, els escrivans de les actes de consagració feien els documents en el lloc on es feia la cerimònia, poc després d'acabada, o un temps després. Però no sempre era així, a vegades s'aprofitava que el bisbe consagrava diverses parròquies per fer la documentació tota de cop⁴. No sabem quan es va elaborar el document de Parets, ni si se'n va fer més d'una còpia, fet que no era infreqüent⁵. Podríem pensar, per la manera com firma Benet el document, usant el passat i el terme *exarare* (que vol dir marcar), que es podria haver fet un esborrany en una tauleta de cera per, després, en un altre moment, haver-se elaborat en pergamí el document original.⁶ De tota manera, sembla gairebé segur que la data del document és del moment en què es celebrà la cerimònia que el document ens descriu.

Com era normal, al final del text, abans de les signatures, l'escrivà datava el document⁷. En el cas de l'acta de Parets, Benet va preferir usar diversos sistemes de datació⁸. A començaments del segle X, era normal fer servir la datació pels reis francs en tota mena de documents, i també trobem aquest sistema a l'acta de la consagració de l'església de Parets. S'especificava el dia i el mes, fent

servir el sistema romà, de calendes i de mesos, i després es determinava els anys que havien passat des de la coronació del monarca franc regnant. Aquest sistema de datació recordava els vincles polítics que mantenien els comtats catalans amb el regne franc occidental, que era l'hereu de l'Imperi carolingi. Benet va fer servir també un altre sistema de datació que esporàdicament s'utilitzava als comtats catalans i era més freqüent en altres terres de la Península Ibèrica. Es tractava de l'era hispànica, la qual començava 38 o 39 anys abans que l'era cristiana i sembla ser que agafava com a referència la pacificació de la Península per l'emperador August. A més, va utilitzar el còmput de l'era cristiana, el sistema que fem servir actualment, i que es començà a usar als comtats catalans poc abans de l'elaboració del document de 904, i el sistema de les Indiccions, un sistema antic de còmput cronològic, que es basava en comptar els anys en períodes de quinze anys, a partir del naixement de Crist i va ser un sistema potenciat des del s.IV dC per les cancelleries imperial i papal⁹.

La varietat de sistemes de datació fan que el document adquireixi una certa transcendència i solemnitat, perquè era en documents importants quan es feien servir la indicció o el sistema de l'era hispànica. També demostra que Benet era un clergue amb una certa formació¹⁰. Coneixia sistemes de datació usats molt esporàdicament i podem pensar que el seu bagatge cultural, de la mateixa manera, s'ampliava en altres camps. La seva erudició no s'estenia al coneixement de la llengua llatina. Les incorreccions gramaticals del text ens demostren que la seva cultura escrita tendia, com era habitual en la majoria d'escrivans, cap a una gramàtica poc ortodoxa, dominada potser per la parla vulgar, que en aquell moment pràcticament ja era el català¹¹.

EL BISBE TEODORIC, EL FUNDADOR

Devia ser uns dies abans de la data que marca el document que el bisbe Teodoric¹² de la seu barcelonina va anar a Parets, on hi havia l'església, potser remodelada, potser edificada de nou¹³. Hi va anar amb un seguici de canonges del capítol de la Seu, que van actuar com a copatrocinadors de la consagració i testimonis de l'acte. Davant del temple de Sant Esteve els van rebre una munió de clergues i de laics. Entre aquests hi destacaven alguns que són citats pels seus noms en el document i que probablement van tenir un paper important en l'organització de l'acte, també perquè devien ser els personatges més preeminents de la zona.

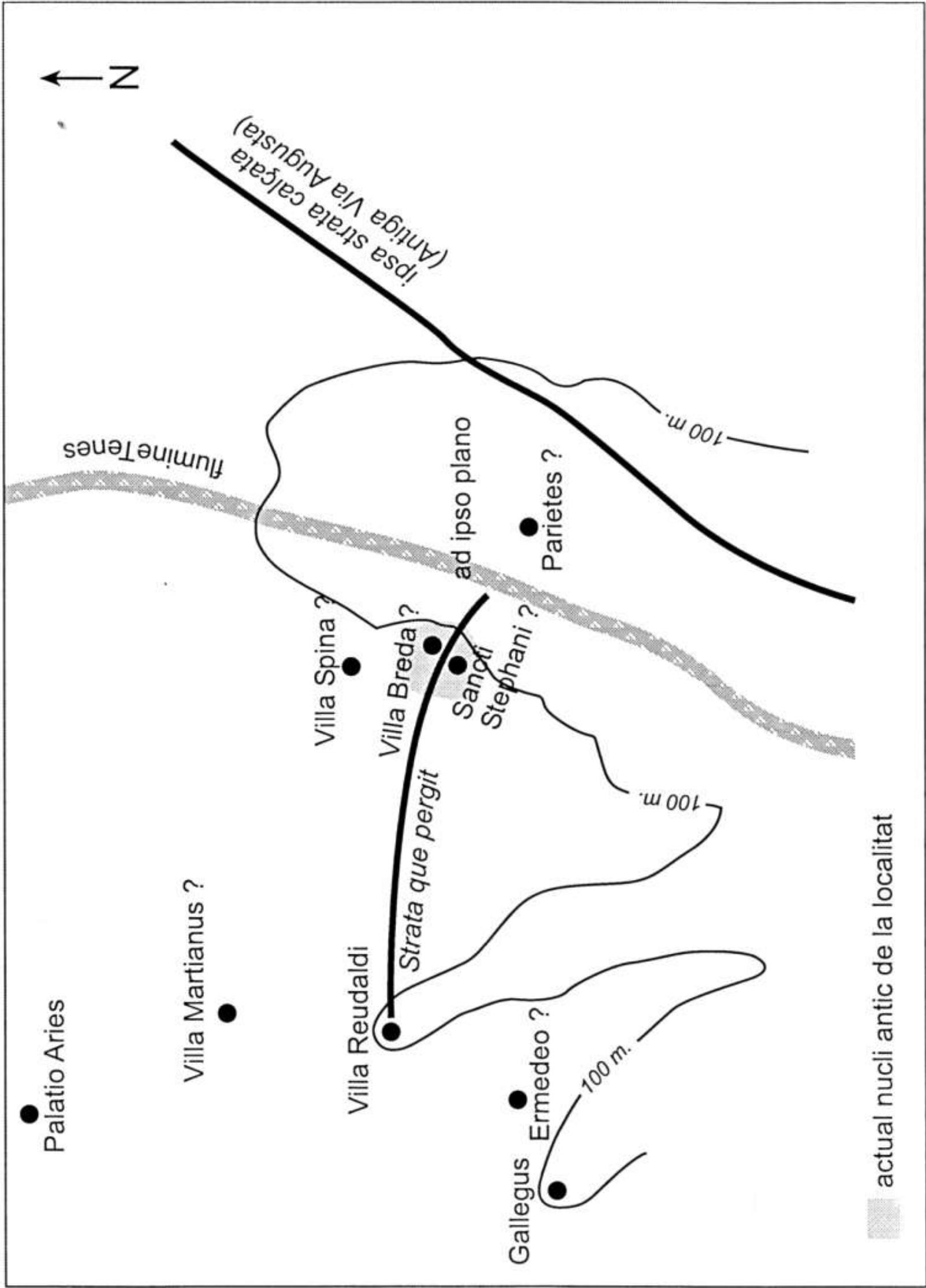
La cerimònia va tenir un caire solemne, com era habitual en aquests casos i exigia la norma canònica¹⁴. El bisbe va establir els nous termes de la parròquia, després d'escoltar els testimonis. Un cop fixat l'àmbit territorial, va consagrar la nova església i la va dedicar a Sant Esteve.

Seguidament, es va fer la dotació material de la nova institució, començant per la part necessària per a la vida litúrgica: una alba, una casulla de lli, una estola, un canelobre i quelcom més que no es pot llegir. Es tracta d'una llista més aviat pobre, pròpia d'una església rural, en una època en què els patrimonis mobles eren tan escadussers, com precària la vida de la gent¹⁵. Tampoc s'esmenten llibres litúrgics. La seva absència es pot explicar per un oblit o podria correspondre a la part il·legible del text. De tota manera, és comprensible que a començaments del segle X manquessin llibres de litúrgia en una església rural. La precarietat de mitjans i les tradicions litúrgiques anteriors poden explicar, en part, l'absència, que seria més difícil d'entendre un segle i mig més tard, en una època de major producció escrita i major prosperitat econòmica¹⁶.

El bisbe finalment va estatuir com a prevere Guadamir i li va encarregar el ministeri, per tant la cura pastoral i litúrgica, de l'església de Sant Esteve. Guadamir, així, esdevenia també el representant de la jerarquia eclesiàstica a la nova parròquia i quedava obligat a la dependència del bisbe. Més endavant, a les actes de consagració s'establirà l'obligació dels preveres (més endavant anomenats rectors) d'acudir al sínodo diocesà i pagar les corresponents taxes (el crisma i la taxa sinodal).

BAIÓ I ELS ALTRES DONADORS

Era costum que, per mantenir les seves despeses, les noves esglésies rebessin una sèrie de béns materials, especialment terres, que eren dotades en el mateix dia de la consagració. L'església de Sant Esteve de Parets va rebre un tros de terra, que estava prop de l'església. Probablement, aquesta propietat era ja de la mateixa església perquè no s'hi esmenta cap donador. En canvi, van fer donacions Ferraci, també d'un tros de terra al costat de la cort de l'església, Fredaric, que va cedir un camp, Guanser, que va donar al terme de Marcià, una de les vil·les de la nova parròquia, dues mujades de terra, Daniel, que també va donar una mujada a la vil·la de Marcià, i Baió, que va donar un camp a la vil·la de Sinduir¹⁷. El patrimoni cedit passava a dependre dels clergues que havien d'administrar la nova parròquia: Guadamir i els seus successors. Per donar fermesa a la dotació, els donadors a través del text del document deixen clar que han fet la seva donació amb plena llibertat i hi renuncien perpètuament¹⁸. Per si de cas, s'estableix la penalització que determinava la llei de retornar els béns apropiats amb el quàdruple del seu valor, a més d'incórrer en dures sancions espirituals, com era caure en la ira divina, ser equiparats a Judes traïdor i deixar de gaudir de la remissió dels pecats. L'amenaça, prou clara i contundent, evitava qualsevol retractació per part dels donadors i dels seus parents o qualsevol intent d'espoliació per part d'alguna altra persona.

Situació probable d'alguns topònims que apareixen al document de 904.

El nou patrimoni de l'església no era gaire extens i, per tant, no ofería al seu posseïdor la possibilitat d'una vida còmoda. Més endavant, en altres actes de consagració s'especificava el dret de recaptar el delme, les primícies i les oblacions¹⁹. Aquestes eren les rendes eclesiàstiques que estaven establertes per ajudar al manteniment de les parròquies. El delme representava una desena part de tot el que es recollia o es produïa en el terme parroquial. Les primícies eren els primers béns agraris i ramaders que s'obtenien i que es lliuraven a l'església. Les oblacions eren les donacions que els parroquians feien de forma més o menys voluntària, per ajudar al manteniment de l'església i del seu prevere o per aconseguir algun benefici espiritual²⁰. Ni delmes, ni primícies, ni oblacions no s'esmenten a Parets com a drets de la nova parròquia. Però sabem que es recaptaven, la qual cosa no és d'estranyar perquè tenien un origen molt antic. Concretament, un donador va cedir a la nova parròquia el dret de recaptar el delme que tenia del seu molí²¹. Per tant, no es tracta d'un oblit. A Parets es recaptava el delme però, com va ser habitual més endavant, per a benefici particular. Les actes de l'Ametlla del Vallès i de La Roca, d'uns anys més tard, especifiquen que és un dret parroquial de manera explícita; no sabem què va passar a Parets, però a la llarga es va recuperar la recaptació eclesiàstica del delme de les primícies i de les oblacions, tal com queda explícit a l'acta de consagració de 1207.²²

El nou patrimoni immobiliari de l'església era una font d'ingressos que es considerava suficient perquè en visqués el seu prevere, probablement amb l'ajuda ocasional de les donacions en espècie dels feligresos. Així doncs, Guadamir devia cultivar ell mateix les terres de l'església, com un pagès més; potser amb l'ajuda ocasional d'alguna altra persona, lliure o esclava.

A començaments del segle X la vida dels habitants de les comunitats rurals era força precària²³. L'agricultura que es practicava era molt rudimentària, semblant a la que es realitza actualment encara a molts països del tercer món. Es plantava un temps una extensió de terreny (*campo, modiat, terra culta*), habitualment de mitja hectàrea (una mujada), que solia tenir una forma allargada per permetre la volta de l'arada. Quan el sòl s'empobria es deixava en guaret, probablement diverses temporades (*terra inculta o erema*), i es possava en conreu una altra extensió²⁴. És possible que es practiqués l'artigatge (tala i crema), per posar en cultiu nous camps. Hi ha dades arqueològiques de restes de carbons que podrien indicar aquest ús, com també de la crema per fer pastures²⁵. Es cultivaven cereals, especialment l'ordi, que és més resistent, i el blat, en menor mesura. En alguns indrets apareix el cultiu de llegums (pèsols i faves), com a Vilamajor²⁶. El cultiu de cereals es complementava amb el recurs a l'horticultura (*hortos, trilia*), amb el cultiu dels arbres fruiters i amb la viticultura, normalment camps de vinyes d'un quart d'hectàrea (*semodiat de vinea*). L'economia pagesa es completava

amb la pràctica de la ramaderia. Petits ramats d'ovelles i cabres subministraven aliments i altres productes als habitants de les petites comunitats rurals. Es practicava una trashumància de petit recorregut, que es feia de forma mancomunada; per això els prats i les pastures (*prata sive pasqua*) apareixen amb freqüència. Els boscos i els erms (*garrigas*) eren els espais comunitaris d'on s'obtenia una part dels productes de l'economia d'autosuficiència que es practicava. Eren d'ús col·lectiu, com molts dels prats que abans hem esmentat²⁷.

FERRACI I ELS HABITANTS DE LES VIL·LES

Ferraci (o Ferruci), com Daniel, apareixen en el comitè de benvinguda que va rebre el bisbe, quan aquest es va presentar a dedicar la nova església. També hi devien ser Baió, Guanser i Fredaric, que van donar terres a la nova parròquia i que devien ser alguns d'aquells «altres clergues i laics» que eren esperant el bisbe. Els donadors de Parets devien formar part de la petita aristocràcia local. Eren els pagesos rics o almenys aquells que per consens assumien el lideratge de les vil·les.

El document ens diu que la nova parròquia incloïa l'extensió de diverses vil·les o llogarets. En concret, la vil·la de Sant Esteve, probablement la que corresponia a l'església; la vil·la Espina, que se situa damunt de l'anterior; la vil·la Breda²⁸, que no sabem ubicar, encara que per documents posteriors es podria situar a prop de l'església; la vil·la Parets, que es diu que arribava fins a la calçada, probablement al pla que hi ha a prop del Tenes, per on passaria l'antiga calçada romana; la vil·la Sinduir, que tampoc es pot ubicar; la vil·la Rosal, que correspondria a la masia de Can Vilarosal; el llogaret anomenat Ermedeu, que contenia una part al terme de Gallecs²⁹; la vil·la Sant Martí, que no es pot situar; la vil·la de Palaudàries, que s'esmenta com un lloc de recaptació, probablement d'impostos; i la vil·la Marcià. Alguns dels indrets que s'esmenten es poden situar en el mapa actual, la resta probablement es distribuïrien de forma dispersa pel terme de l'actual municipi³⁰.

Les vil·les eren les unitats territorials de l'època³¹. Els habitants del Vallès i de la gran majoria de Catalunya, vivien dispersos en petites comunitats rurals que tenien el nom de *villa*. Una vil·la acollia unes quantes famílies que vivien disperses dins dels termes ben delimitats de la vil·la. Habitaven en cases (*casa*) construïdes amb una base de pedra i amb parets de tova. El sostre es feia de branques i palla, com sabem que n'hi havia a Palou³². Les cases solien estar a prop dels camps i dels horts. Tenien una sola habitació i al costat hi havia una cort, que sempre s'esmenta (*casa cum curte*). La cort era un tancat on es guardava el bestiar domèstic. L'hort es regava amb aigua de pous o de derivacions de les rieres i rius (*regos*)³³.

Actual masia de Can Vilarosal, construïda molt després del segle X, però segurament en el mateix lloc on hi havia la *Villa Reudaldi*. Encara forma part administrativament de Parets, tot i que està rodejada per altres termes municipals.

Actual conjunt d'edificacions de Paludàries, aixecades força després del 904. En el mateix indret hi havia, al segle X, un nucli habitat (*villa*), que depenia de la parròquia de Parets.

A vegades els habitants de les vil·les aprofitaven antics edificis per habitar-hi. Probablement, aquest sigui l'origen del topònim Parets (*Parietes*). Quan l'edificació era més sòlida i àmplia s'anomenava *domus*, encara que a vegades el nom es confonia amb el de casa. En una *domus* hi vivia un propietari que devia tenir pagesos o esclaus que li treballaven les terres³⁴. Molt sovint aquests propietaris tenien terres a diferents termes, com Bulgarà, que tenia possessions a Gallecs³⁵.

No sabem si els personatges que van dotar l'església de Parets eren d'aquesta categoria social. Però indubtablement devien ser els més preeminents de les seves petites comunitats, ja fos per prestigi, ja fos per la seva riquesa. Ells també van ser convidats a signar el document. No van escriure el seu propi nom, perquè molt possiblement no sabien escriure, com la majoria dels que formaven la societat de l'època, però devien donar el seu vistiplau i l'escrivà va anotar el seu nom com a testimonis del document³⁶. Alguns d'ells devien ser els prohoms (*boni homines, probi homines*), dels quals parlen documents de dècades posteriors³⁷. Eren líders naturals, triats per consens, que ajudaven a dirimir disputes i coordinar les tasques comunitàries, com organitzar trasllats de bestiar, repartir aigües, bastir molins i distribuir usos dels boscos, dels molins, dels prats, etc.

D'algun d'ells sabem que devien ser importants, com Ferruci que disposava d'un molí propi, quan normalment solien ser compartits, i del seu delme.

GUADAMIR, EL PRIMER RECTOR

Guadamir va ser el primer prevere, nomenat per exercir el *ministerium*; per tant, el seu càrrec era l'equivalent al de rector, encara que aquesta paraula tardarà tres segles a usar-se³⁸. Guadamir s'encarregava de tenir cura de la comunitat de feligresos i de practicar la litúrgia corresponent, segons manaven els canons eclesiàstics. També era l'encarregat d'administrar els béns de la nova parròquia, a la qual quedaven sotmesos tots els habitants del terme. De tots els ingressos de la parròquia, una part eren per al clergue de l'església, una altra part, manaven les normes canòniques, que fos lliurada al bisbe i una tercera era destinada al manteniment del prevere³⁹. Probablement, en època de Guadamir, encara no se seguia al peu de la lletra aquesta divisió dels beneficis eclesiàstics, que es va imposar a finals del segle XI i principis del XII.

Va ser llavors quan es van generalitzar, a tot arreu, agres i dures disputes pels beneficis de les parròquies, entre aquells que per dret eclesiàstic en disposaven i aquells que ho feien per dret adquirit o per la força. Molts senyors feudals es van apropiar del domini de parròquies, en gran part pels beneficis que s'obtenien d'elles, especialment el delme. Però això passava força

més tard. A principis del segle X els habitants de la parròquia probablement no patien les exigències senyorials de tributs que eren en origen eclesiàstics.

La consagració i dotació de l'església de Parets constituïa la parròquia del lloc. Pròpiament, la parròquia ha estat la unitat bàsica d'administració eclesiàstica. En ella s'exerceix la cura de les ànimes, és a dir l'atenció espiritual i litúrgica dels creients. La parròquia existeix com a institució eclesiàstica des de temps immemorials. A l'edat mitjana, però, va arribar a ser també una institució que va arribar a tenir un caràcter més enllà de l'aspecte religiós. Va esdevenir un marc d'enquadrament territorial i de control de la població⁴⁰. Era molt difícil viure fora de l'àmbit parroquial i això comportava que la por o l'amenaça de l'expulsió (excomunió) fos considerada terrible pels habitants de les localitats rurals. En l'època del feudalisme, en els segles XI i XII, moltes parròquies van caure en mans de grans potentats laics que molt cops les van dominar per molt temps, a vegades amb l'anuència de les autoritats eclesiàstiques⁴¹. Dominar una parròquia era la millor forma de tenir controlada la població i generava unes rendes segures i abundants (delmes i primícies eren les més importants, però no les úniques).

La parròquia va esdevenir la unitat territorial pròpia de l'edat mitjana. Un aspecte essencial de les parròquies era el seu territori. A les actes de consagració sempre s'especifica fins on arriben els límits de la nova parròquia. A Parets ja ho hem vist, es detallen les vil·les, que amb els seus límits s'incorporen a la nova institució.

Efectivament, la parròquia va acabar substituint la vil·la, com a àmbit geogràfic de convivència. L'acta de consagració de Parets mostra les dues formes de convivència comunitària en el camp vallesà; la que desapareixia, la vil·la, i la nova, la parròquia. La vil·la havia estat un tipus de comunitat rural de caràcter espontani, autosuficient en els aspectes econòmic i organitzatiu. L'autonomia de les vil·les arribaven a l'àmbit religiós, perquè tenien també esglésies (*basilicas*, diu el text del document), que amb la nova parròquia havien de «sotmetre's a aquesta església de St. Esteve de Parets».

Es creava un nou marc de convivència que era més ampli territorialment. La nova parròquia abastava els límits de diferents vil·les, amb més habitants, per tant, amb més poder i disponibilitat econòmica. També es canviava la forma d'anomenar la nova institució. Ara ja no es parlarà de Parets o de la vil·la de Parets, sinó de la parròquia de St. Esteve de Parets⁴². Un nom que té resonàncies religioses, però que definirà una nova forma de relació social al camp, en la qual les referències religioses passaran a ser preeminents.

Però Parets va ser un cas molt prematur. La constitució de les parròquies com a institucions de caràcter territorial i religiós va ser general en els segles XI i XII⁴³. En el segle X, a part de Parets, tenim pocs casos al Vallès. No se sap el motiu de perquè va ser així. Sabem que el bisbe tenia possessions a la zona des

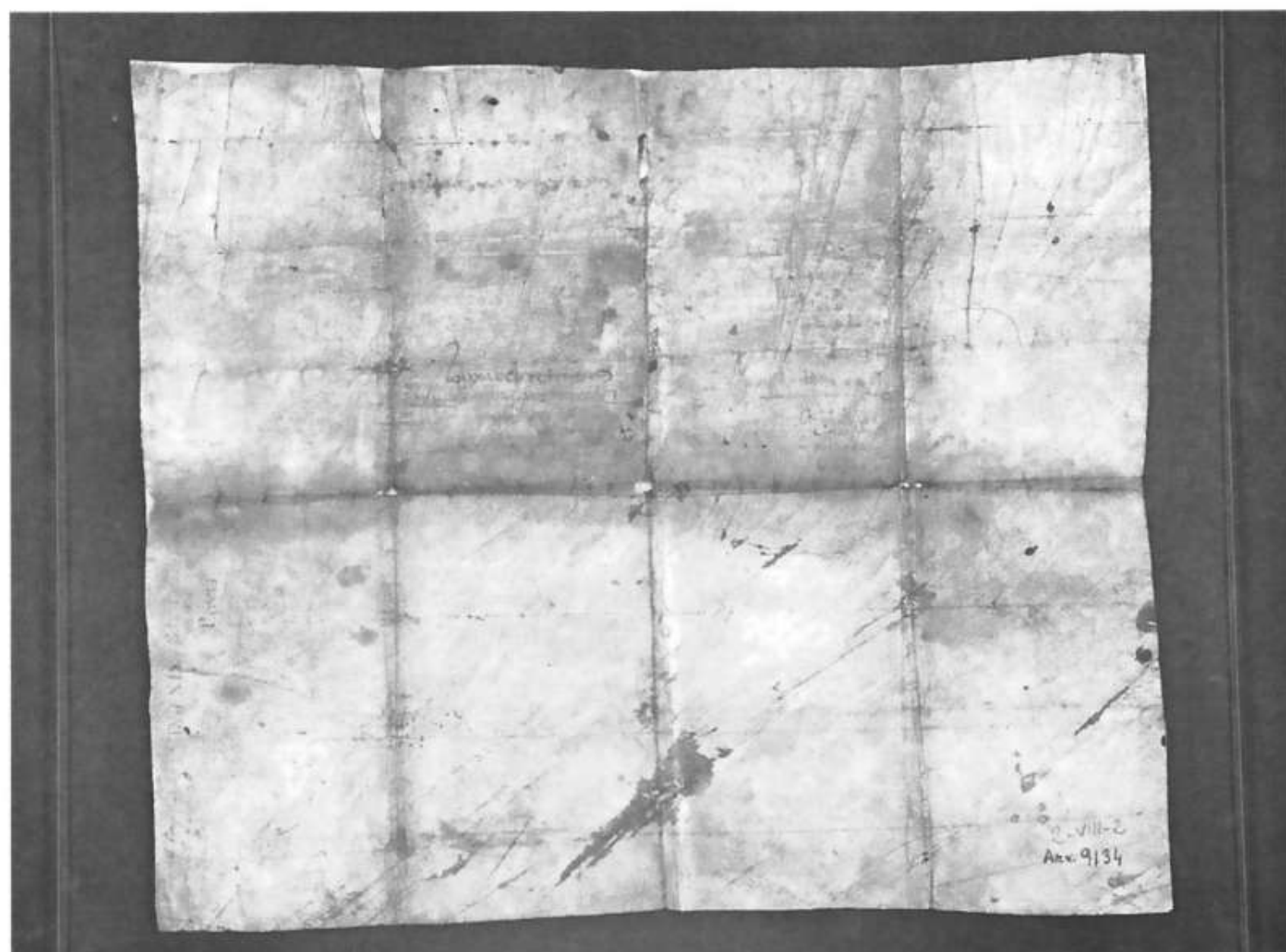
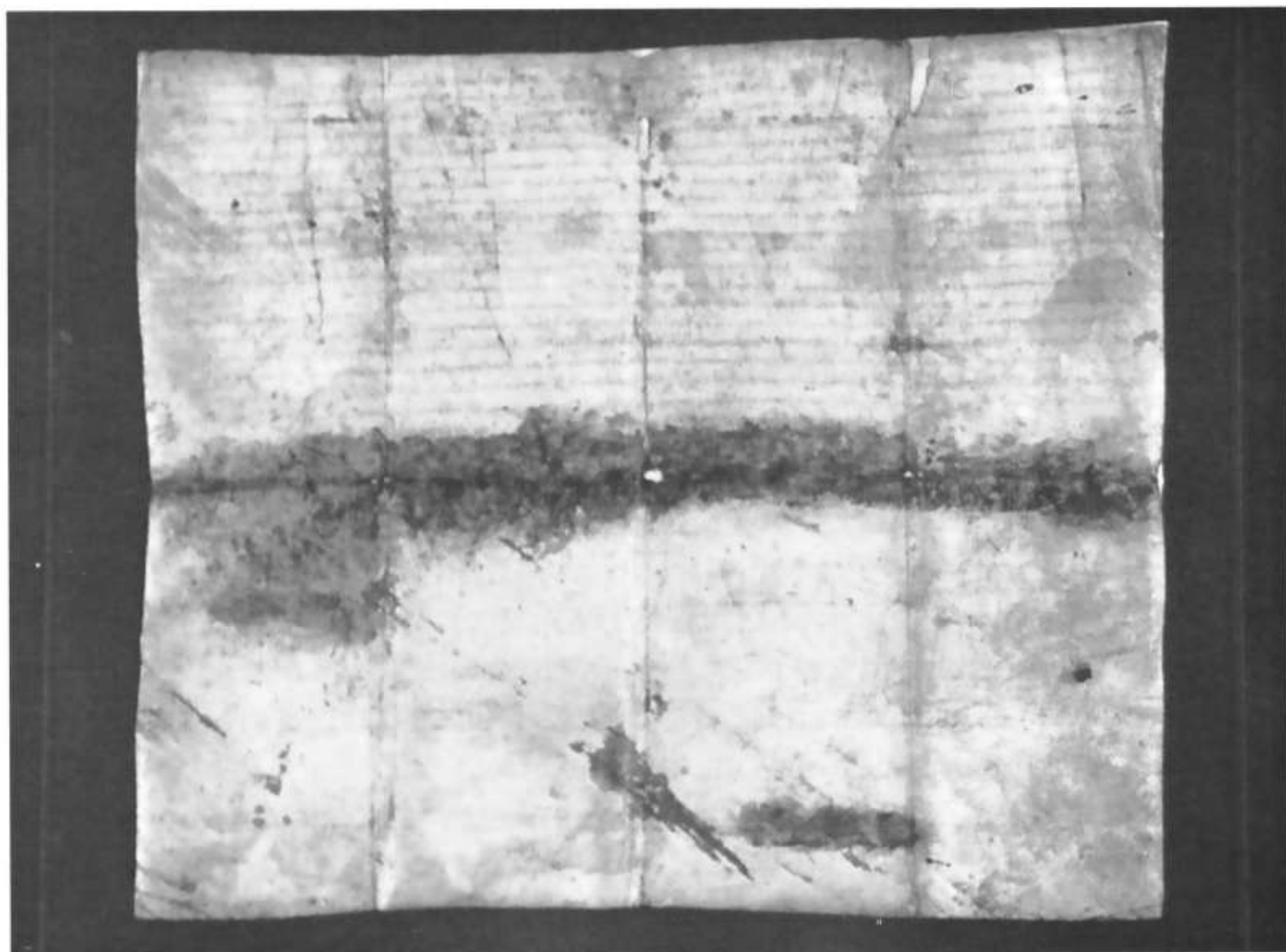
Absis que queda de l'edifici romànic de l'església de Parets, aixecada probablement en el segle XII. Abans, en el mateix lloc, possiblement hi havia l'edifici que es va consagrar el 904.

del segle IX (a Vilarosal) i per tant un interès especial pel lloc⁴⁴. Però aquest tampoc seria un motiu suficient.

Molt sovint, eren els vilatans els que demanaven la constitució de la nova parròquia i el bisbe els donava satisfacció. Però no sembla que aquest va ser el cas; almenys el document no ens dóna evidències sobre si va anar així. Apparentment, es tractaria d'una iniciativa que, essent consensuada, estaria impulsada pel bisbe. El que sí sembla cert és que hi ha el record d'una anterior institució parroquial desapareguda, que el bisbe aprofita per definir territorialment la nova parròquia, a partir del testimoni dels presents.

La nova institució parroquial suposava també imposar un nou model litúrgic i pastoral, que les autoritats episcopals s'aplicaven a difondre, el qual, a part de certes modificacions de la litúrgia, suposava un major control dels creients. Enfront del model anterior, basat en la tradició visigoda i practicat en terres ocupades pels musulmans, el bisbe de Barcelona difonia el model de l'Imperi franc i del Papa⁴⁵. L'enfrontament entre el model mossàrab, d'arrels visigodes, i el model franc va produir tensions importants.

Sigui com sigui, la nova parròquia de Sant Esteve iniciava una nova forma de convivència entre els habitants de Parets. Era un nou model que inicialment no va variar de manera intensa la manera de fer i de conuiu dels habitants de la nova parròquia, però que va ser el preludi dels canvis que arribaran en el segle XI i que la nova acta de consagració que es va fer de l'església, l'any 1207, ja recull. Aleshores, en el segle XIII, la societat local havia evolucionat i el signe dels nous temps, no sabem si més durs, era la nova església romànica⁴⁶. El nou edifici romànic probablement servia d'excusa perfecta per redefinir, amb un nou document de constitució que es va fer l'any 1207, les noves característiques de la parròquia; la qual sabem que ja existia des d'ara fa 1100 anys.

Recto i verso del pergami original de l'acte de consagració del 904, que es troba a la Biblioteca de Catalunya (BC, perg 2-VIII 2)

Apèndix

Traducció del document de l'acta de consagració de Parets (904)
Arxiu Diocesà de Barcelona, Register Dotaliorum, vol. 7, fols. 11-12

Quan en nom de Déu va venir Euric (Teodoric), bisbe venerable de la seu de Barcelona, amb els seus canonges de l'església de la Santa Creu, per tal de..... els drets de la seu, que són Elias, Salamir, Pulchresind, Mogaria, Sesemir, Guadamir, Llop, Vitiza, Gundiscle i els fidels laics Dailà, Longobard, Daniel, Ferraci i altres clergues i laics. Va venir l'esmentat bisbe a dedicar l'església de Sant Esteve que està situada al Vallès a prop del riu Tenes i va acudir allà mateix el fundador de l'església i aquells que vivien a la parròquia a la qual aquesta basílica pertanyia. I els fills de l'església van dir allà que les vil·les de Sant Esteve, la vil·la Espina, que és al damunt, la vil·la Breda, la vil·la de Parets fins a la calçada, la vil·la Sinduir, la vil·la Rosal i el llogaret que diuen Ermedeu amb la meitat de l'alou de Gallecs, la vil·la Sant Martí, la vil·la Palaudàries, al lloc de pagaments, la vil·la de Marcià on hi ha Sant Venerand. I aquestes vil·les, abans esmentades amb les seves basíliques i els seus termes, han de passar a l'església de Sant Esteve. I jo, bisbe, segons abans allà estaven subjectes, així les constitueixo, segons la llei canònica mana i que els sants pares van establir. (Teodoric) va dedicar aquesta església en honor de Sant Esteve i de les seves relíquies, les quals allà són recordades. Es va donar per dotació de l'església, per a l'honor i dedicació del temple: (Teodoric) va concedir a Guadamir prever el ministeri de Sant Esteve.... una alba, una casulla de lli, una estola, un canelobre i un tros de terra prop de l'església que fa d'ample tres destres i de llarg des d'aquest camí que ve a la casa de Sant Esteve fins als casals que són a la riba del riu Tenes, a prop de la terra de Desorruera. I jo Ferraci dono a l'església un tros de terra prop de la cort de Sant Esteve de quatre destres d'ample i de llarg d'aquest camí que va de Vil·la Rosal a Sant Esteve fins als casals abans esmentats i el delme del meu molí que tinc a prop d'aquesta església. I jo Fredaric vaig donar a l'església, del camp que és a prop d'aquest prat, la tercera part que hi tinc; és aquest camp de Teudemunda. I jo Guanser dono allà mateix en el terme de Marcià dues mujades de terra que són veïnes de Camp Bell. I jo Daniel dono allà mateix una mujada de terra en el terme de Marcià que és al costat de les terres d'Ansilas. I jo Baió dono allà mateix a la vil·la de Sindivir un camp que és veí del camp de Ferruci i els seus hereus. Tot això ho donem nosaltres els esmentats donadors a la casa de Sant Esteve en honor de Déu i per a la dedicació d'aquest temple i de la Santa Creu i la mare església, de tal manera que tots els capellans de Sant Esteve ho tinguin en ferm i ho posseeixin, tant aquest Guadamir, com tots els seus successors perquè així ens plagué i ens plau. Cap persona no ens hi ha forçat amb ordres ni amb les seves argúcies, sinó que per la nostre pròpia i espontània voluntat hem decidit

amb l'ajuda de Déu fer ara donació de tot el que s'ha esmentat més amunt a la casa de Sant Esteve com a dotació i ofrena a l'Església, com també hem fet que des del dia i el temps d'avui resti ferma i estable ara i sempre i en tots els temps. I si algú de nosaltres els donadors o alguna persona vingués contra aquesta donació per tal de crebantar-la, o si hi vinguéssim nosaltres mateixos, que en primer lloc incorri en la ira de Déu i que no li siguin perdonats els pecats, sinó que tingui part amb Judes el traïdor, i que en faci esmena segons el que ordena el cànon: que els béns eclesiàstics que hagin estat arrabassats o robats siguin restituïts per quadruplicat i que a més l'autor pagui una lliura d'or com a esmena. I jo, el bisbe, he dedicat l'església i he constituït allà ministre Guadamir prevere en el dia de dedicació d'aquesta església, complint amb les normes eclesiàstiques, amb gran reverència i per la gràcia i la diligència de la Santa Creu.... el dinové de les calendes de novembre de l'any nou-cents quaranta-dos de l'era, any nou-cents quatre de nostre senyor Jesucrist, any quart del regnat del rei Carles després de la mort d'Odó, indicció setena. Signatura de (Teodoric) bisbe, que he fet aquesta dotació. Signatura de Mogaria, prevere. Signatura de Guadamir, prevere. Signatura d'Elies, prevere. Signatura de Selemir, prevere. Signatura de Sesemir, prevere. Signatura d'Ermedeu, prevere. Signatura de Guanser. Signatura de Ferruci. Signatura de Baió. Signatura de Compard. Signatura de Remerà. Signatura d'Andegari. Signatura de Daniel. Signatura de Seniemir. Signatura de Benet prevere.

Apèndix 2

*Transcripció del document de l'acta de consagració de Parets (904)
Arxiu Diocesà de Barcelona, Register Dotaliorum, vol. 7, fols. 11-12*

Cum in Dei nomine veniens Eudricus venerabilis Barchinonensis Sedis Episcopus, cum ipsius Kanonicis Ecclesie Sanctae Crucis se ut voces..., ipsius sedis. Id sunt Elias, Salamirus, Pulcresindus, Mogaria, Sesemiro, Viadamiro, Lupo, Vuitiza, Gundisclo et fideles laicos Deilane, Longobardo, Daniel, Ferrecinius et aliorum clericorum sive laicorum. Veniens supradictus presul ad dedicandam Ecclesiam Sancti Stephani quae est sitam in loco Vallense prope flumine Tenes. Convenit ibidem ipsius fundatoris ecclesie et in qua sunt ad illosque Parochia quae ad ipsa Basilica pertinebat. Et ipsi filii Ecclesiae dixerunt illi quod villas Sancti Stephani et Villa Spina subtus ipso et Villa Breda et Villa Parietes usque in ipsa strata calcata et Villa Sinduiro et Villa Reudaldi et villariunculo quod dicunt Ermedeo cum medietatem de ipso alaude de Gallegus et Villa Sancti Martini et Villa Palatio Aries ad ipsa fredaria et Villa Martianus ubi est sanctus Venerandus. Et istas villas supra nominatas cum illarum Basilicas vel terminos illorum debebant venire ad ipsa Ecclesia Sancti Stephani. Et ego pontifex sicut ab antea ibidem subditas sunt, sic eas ibi constituo sicut lex canonica docet,

quod sancti Patres constituerunt et dedicavit ipsa Ecclesia in honorem sancti Stephani vel cuius reliquia ibi recognita sunt; et donaverunt in dotem ipsius Ecclesiae pro honore et dedicatione eius templi: Vuadamirus presbiter concessit ministerium Sancti Stephani dedit ibidem..... una, et alba una et casulla una linea et stola una, et fallorio uno, et de terra prope ipsa Ecclesia in amplitudine dextros tres et in longitudine de ipsa via qui venit ad domum sancti Stephani usque ad ipsum kasales qui est in ipsa riba prope flumine Tenes vicina de terra Desorruera. Et ego Ferracio dono ad ipsa Ecclesia de terra prope curte sancti Stephani in amplitudine dextros quatuor et in longitudine de ipsa strada qui pergit a Villa Reudaldi ad domum sancti Stephani usque ad ipsos kasales quod superius insertum est et decima de ipso meo molino quod abeo prope ipsa Ecclesia. Et ego Fredaricus dedi ad ipsa Ecclesia de campo qui est prope ipso prato ipsa terra parte quod ego ibidem habeo et est in eiusdem campo de Teudemunda. Et ego Guansarius dono ibidem in termino de Martianus modiatas duas de terra qui est vicina de Campo bello. Et ego Daniel donoque ibidem modiatas una de terra in ipso terminio de Martianus qui est vicina de terras de ansilas. Et ego Baio dono ibidem in termino de Villa Sindiviro campo uno qui est vicinus de campo de Ferrucio vel suos eres. Haec omnia donamus nos suprascripti donatores ad domum sancti Stephani in honorem Dei et pro dedicatione ipsius templi et Sanctae Crucis Mater Ecclesiae ut omnis minister sancti Stephani firmiter teneant et possideant, tam iste Vuadamirus, quam omnes successores sui, quia sic placuit animis nostris et placet. Nullus quoque gentis imperio nec sua ducat ingenio, sed propria expontanea nostra hoc elegit bona volumptas cum Deo de hoc quod superius ressonat donatione fecisse nunc ad domum sancti Stephani pro dote et donatione ad ipsa Ecclesia sicuti et fecimus ab hodierno die et tempore firmis et stabilis perpetue et modo vel omnique tempore. Quod si nos donatores aut ullusque homo qui contra hanc donationem venerit ad inrumpendum aut nos venerimus, sed cum Iudam traditorem participationem abeat; et hoc inde componeat quod Cananus dicit. Res Ecclesiasticas raptas sive furatas reddatur quadruplum et in supra libra auri componat. Et ego pontifex dedicavi ipsa ecclesia et constitui ibi ministrum Vuadamiro presbiter ad diem dedicationis istius ecclesia iuxta Canonica instituta cum tempore transhacta omnia usitata cum magna reverencia vel gratia et diligentia Sanctae Crucis... decima nona Kalendas Novembris Era DCCCCXXXII anno domini nostri Iesu Christi DCCCCIII anno quarto regnante Karolo Rege post obitum Odonis, Indictione Septima. Sig+nat... Episcopus qui hanc dotem fecit. Sig+nat Mogaria presbiter. Sig+nat Vadamirus presbiter. Sig+nat Elias, presbiter. Sig+nat Selemirus, presbiter. Sig+nat Sesemiro, presbiter. Sig+nat Ermedeo. Sig+nat Guansarius. Sig+nat Ferrucius. Sig+nat Bayo. Sig+nat Compardus. Sig+nat Remeranus. Sig+nat Audegarius. Sig+nat Daniel. Sig+nat Seniemirus. Sig+nat Benedictus, presbiter, qui hanc donationem exaravit die et anno quo supra.

Notes

1. El document original es troba a la Biblioteca de Catalunya (BC), perg. 2-VIII-2 (904). Vegeu una reproducció del recto i verso del document a la pàgina 60.
2. En un inventari de documents antics de la parròquia, elaborat per Mossèn Carulla amb el títol de *Parroquia de Sant Esteve de Parets. Noticias de dit lloch, recullidas dels arxius parroquial, del de la Curia bisbal y del de la Corona d'Aragó* (manuscrit), no s'esmenta l'original, sinó la còpia del s.XVIII. Agraïxo a Rosa Martí haver-me facilitat una còpia del manuscrit.
3. Fem servir per a l'article la còpia que se'n va fer al segle XVIII a l'Arxiu Diocesà de Barcelona (ADB, Register Dotaliorum, volum 7, folis 11-12), ja que l'original pràcticament és il·legible.
4. Sobre l'elaboració dels pergamins de les actes de consagració, vegeu Ordeig, R. «La consagració i la dotació d'Esglésies a Catalunya en els segles IX-X» a *Symposium internacional sobre els orígens de Catalunya (segles VIII-XI)*, vol. 2, Barcelona, 1992, pàgs. 85-101.
5. Hi ha qui pensa que es van fer dues còpies de l'acta de consagració de Parets: Ordeig, R. «Inventari de les Actes de Consagració de les esglésies catalanes: Anys 833-950» a *Revista catalana de Teologia*, 4, 1979, pàgs. 123-165.
6. «*Benedictus presbiter qui hanc donationem exaravit die et anno quod supra*» («Benet prevere que aquesta donació va marcar -o escriure- el dia i l'any abans esmentat»): ADB, Reg. Dot. Vol.7, fol.11-12. Sobre l'ús de tauletes de cera a l'època, vegeu Alturo, J. *Història del llibre manuscrit a Catalunya*, Barcelona, 2003, pàgs. 40 i 236.
7. La part final del document, on hi ha la datació i les signatures, correspon a la part que s'anomena escatocol. El protocol final o escatocol forma, juntament amb el protocol i el cos del document, una de les tres parts en què es pot dividir l'estructura d'un document. Vegeu, Riesco, Ángel (editor), *Introducción a la paleografía y a la diplomática general*, Madrid, 1999, pàg. 271.
8. «*decima nona kalendas novembris Era DCCCCXXXII*», «*anno domini nostri Iesu christi DCCCCIII*», «*anno quarto regnante Karolo Rege post obitum Odonis*», «*Indictione septima*» (ADB, Reg. Dot. Vol.7, fol.11-12).
9. Sobre els diferents sistemes de datació, vegeu, Riesco, Ángel (editor), *Introducción a la paleografía y a la diplomática general*, Madrid, 1999, pàgs. 285-301.
10. Sobre la cultura dels escriptors: Alturo, J. *Història del llibre manuscrit a Catalunya*, Barcelona, 2003, pàgs. 130-132.
11. Bastardas, J. *La llengua catalana mil anys enrere*, Barcelona, 1995, pàgs. 73-103.
12. En el document apareix com a Eudric, però el bisbe de l'època era Teodoric. Es pot tractar d'una errada del transcriptor.
13. De l'edifici eclesiàstic que es va consagrar el 904 no se'n coneix cap vestigi. L'actual església va ser aixecada en la seva major part després de la Guerra Civil; només queda l'absis central de l'edifici d'estil romànic, que hi havia abans. L'església romànica devia ser construïda el segle XI, per les seves característiques arquitectòniques, pròpies del romànic llombard, i al segle XII es devia reconstruir o remodelar, perquè l'any 1142 Albert de Parets va fer una donació per a la seva obra (Rius, J. *Cartulario de Sant Cugat*, vol. 3, Barcelona, 1949, doc. 945). Per tant, l'església de l'any 904 no sabem com era. En aquella època ja es començaven a aixecar esglésies de pedra, sempre de petites dimensions (Barral, X. *L'art pre-romànic a Catalunya*, Barcelona, 1981, pàgs. 245-250 i 283-285), encara que el document de 904 no diu com era l'aspecte de l'església, ni tan sols si era de nova construcció.
14. «I jo, el bisbe, he dedicat l'església i he constituït allà ministre Guadamir prevere en el dia de dedicació d'aquesta església, complint amb les normes eclesiàstiques, amb gran reverència...» (ADB, Reg. Dot. Vol.7, fol. 11-12).

15. Sobre el nivell de vida de l'època, vegeu, Vilaginés, J. *El paisatge, la societat i l'alimentació al Vallès Oriental (segles X-XII)*, Barcelona, 2001, pàgs. 43-102. Sobre el nivell cultural i la disponibilitat llibrària de l'època, vegeu, Alturo, J. *Història del llibre català...*, pàgs. 69-142.
16. Vegeu, Alturo, J. *Història del llibre català...*, pàgs. 143-221.
17. Diu el document: «I jo Ferracio dono a l'església un tros de terra prop de la cort de Sant Esteve de quatre destres (un destre equivalia a 2,8 metres aproximadament) d'ample i de llarg d'aquest camí que va de Vilarosal a Sant esteve fins als casals abans esmentats.. I jo Guansarius dono allà mateix en el terme de Marcià dues mujades de terra que són veïnes de Campo Bello. I jo Daniel dono allà mateix una mujada de terra ... I jo Baio dono allà mateix a la vil·la de Sinduiro un camp..»
18. «Tot això ho donem nosaltres els esmentats donadors... Cap persona no ens hi ha forçat amb ordres o amb argúcies.. hem decidit fer donació de tot el que s'ha esmentat més amunt».
19. La transcripció de les actes de L'Ametlla i La Roca es poden trobar a Udina, F. *El Archivo condal de Barcelona en los siglos IX-X. Estudio crítico de sus fondos*, Barcelona, 1951, documents números 102 i 103.
20. Sobre les rendes parroquials, podeu veure Vilaginés, J. *El paisatge, la societat i l'alimentació...*, pàgs. 104-105.
21. « i (dono) el delme del meu molí que tinc a prop d'aquesta església».
22. ADB, Reg. Dot. Vol.7, fol.308
23. Vilaginés, J. «Terres, vinyes, horts i pastures. El paisatge agrari de fa mil anys al Vallès» a *Notes*, 16 (Mollet del Vallès), pàgs.55-68.
24. Per exemple, «un alou amb terra cultivada i inculta de quatre mujades»: Rius, J. *Cartulario de Sant Cugat del Vallès (CSC)*, vol.2, Barcelona, 1946, doc. 392.
25. Un exemple d'estudi d'arqueobotànica que demostra el que diem és a Riera, S. i Palet, J.M. «Transformacions del paisatge entre època romana i altmedieval al Pla de Barcelona (NE Península Ibèrica). Claus per a l'estudi diacrònic del territori» a *Butlletín de l' Association pour l'Antiquité tardive*. núm. 3, 1994, pàgs.71-73.
26. Mundó, A. M. «El políptic dels béns i censos de Sant Pere de Vilamajor» a *Archivo histórico y museo Fidel Fita*, 9, 1961, pàgs. 48-67.
27. Vilaginés, J. «Terres, vinyes, horts i pastures...», pàg. 64.
28. La vil·la Breda, en èpoques posteriors esdevindrà el nom de referència de la parròquia, a vegades alternant o simultanejant amb el nom de Parets. Per exemple, «in sancti Stephani de Breda ad ipso plano que dicunt Parietes» (CSC, II, 638; 1064); «in s. Stephani de Parietes» (CSC, II, 618; 1059); «in via que vadit ad s. Stephani de Breda» (CSC, II, 640; 1064); «s. Stephani de Breda» (CSC II, 727; 1086); «parrochia de Parietes» (CSC, II, 774; 1098).
29. Per tant, també hi ha constància que Gallecs hi era, fa 1100 anys.
30. Vegeu el mapa.
31. Vegeu Vilaginés, J. *El paisatge, la societat i l'alimentació...*, pàgs. 71-77.
32. «dues cases.. una (amb sostre) de fang, altra de palla»: CSC I, 46; 956, Palou.
33. «i aquest horts amb arbres, fruiters, aigua i recs (regos)»: CSC I, 135; 979, Gallecs.
34. Per exemple, Villa Littoris (Vilatzir, ara Torre de Malla), que era una casa senyorial (*domus o mansione*), l'any 1044 (CSC, II, 572)
35. CSC I,104; 974
36. Sobre el grau d'alfabetització de l'època, podeu veure Alturo, J. *Història del llibre català...*, pàgs. 74-80. El grau de coneixement de l'escriptura era molt reduït. Estem parlant d'una societat essencialment analfabeta, que ho és perquè no necessita saber llegir ni escriure. Només una minoria, d'estament eclesiàstic, està alfabetitzada. Entre ells, els escrivans. Això es nota a les signatures dels documents, on hi ha molt

- poques d'originals. No podem saber si els testimonis de l'acta de Parets van firmar de forma autògrafa, perquè l'original està molt malmès, o si van firmar posant un punt en el *signum* que dibuixava l'escrivà, com solia fer-se.
37. Sobre els *boni homines*, vegeu Bonnassie, P. *Catalunya mil anys enrera*, vol. 1, Barcelona, 1979, pàgs.270-271.
 38. Cap al segle XIII, apareix la figura del rector, que esdevingué el càrrec més important de la parròquia, donat que era freqüent trobar altres eclesiàstics, com clergues beneficiats, domers i preveres. Per exemple, «Gerard de Podio rector de la capella de s. Pere de Belloc» (Arxiu Històric de Cornellà, fons Mercader, 51; 1264).
 39. Sobre el tema, vegeu Vilaginés, J. *El paisatge, la societat i l'alimentació...*, pàg. 122.
 40. Vegeu, Vilaginés, J. *El paisatge, la societat i l'alimentació...*, pàgs. 136-149.
 41. A finals del segle XI el bisbe de Barcelona va fer un inventari de les parròquies que estaven en mans laïques, usurpades o com a feus. La llista és molt llarga. La parròquia de Parets estava en mans de Berenguer Ramon de Montcada. ACB LA IV, 140, 342; sense data.
 42. Aquest és un fenomen general al Vallès: Vilaginés, J. «El fenomen parroquial en la societat del Vallès Oriental a l'alta edat mitjana (segles XI i XII)» a *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, 9, Barcelona, 1988, pàgs. 125-142. Ja hem vist a la nota 27 com a Parets, aquest topònim s'alternava o combinava amb el de Breda.
 43. Les poblacions que en el segle X eren parròquies eren: L'Ametlla, La Roca, La Garriga, St. Fost i Vilamajor.
 44. Hi ha un document anterior al que comentem, concretament de 878, en el qual el bisbe rep privilegis i immunitats de les autoritats carolíngies, entre elles unes possessions a «Villa Reudaldi», probablement localitzable al terme de Parets (Can Vilarosal): Abadal, R. *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis*, Ginebra, 1952, pàg. 68, núm. 2.
 45. Sobre la imposició del model eclesiàstic romà al Vallès, vegeu Vilaginés, J. *El paisatge, la societat i l'alimentació...*, pàg. 106 i Mundó, A. M. «El bisbat d'Ègara de l'època tardo-romana a la carolíngia» a *Actes del Simposi Internacional sobre les esglésies de Sant Pere de Terrassa*, Terrassa, 1992, pàgs. 41-50".
 46. Com hem vist a la nota 12, l'edifici romànic devia ser remodelat a la meitat del segle XII. Actualment, encara es conserva una làpida que recorda la participació de Bernat de Vilatzir en aquesta remodelació.